

7. Nagirny, M. "Creation of HR-department at the enterprise." *Management practice*, no.4 (4), 2007, pp.10-11.
8. Buriak, O.A., Maletska, O.I., Lopushnyak, G.S. etc. *Personnel of agricultural enterprises: formation and use*. Lviv, 2011.
9. Stangret, A.M. *Anti-crisis management of the enterprise: Textbook*. Lviv: Ukrainian Academy of Printing, 2008.
10. Shtangret, A.M., and O.I. Kopylyuk. *Anti-crisis management of the enterprise: Textbook*. Kyiv, Knowledge, 2007.

УДК 338.48

doi: 10.15330/apred.2.16.210-220

Іванів С. І.¹, Драбчук Н. Ю.²

ВПРОВАДЖЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
кафедра обліку і аудиту,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76000, Україна,
¹тел. +(380)999178583,
e-mail: feya8246@ukr.net,
² тел. +(380)957624145,
e-mail: Natalya_mazuryk@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена розгляду питань щодо можливості отримання фермерськими господарствами додаткового доходу шляхом впровадження сільського зеленого туризму.

Метою дослідження є вивчення особливостей впровадження сільського зеленого туризму в фермерських господарствах на території України, зокрема особливості, переваги та стримуючі фактори розвитку.

При проведенні дослідження були використані такі методи: графічний для відображення розвитку агротуризму в ОТГ; абстрактно-логічний для визначення сутності поняття «сільський зелений туризм» та «агрокластер»; аналіз – для формування особливостей розвитку сільського зеленого туризму в Україні; групування для визначення основних чинників, що сповільнюють розвиток агротуризму в українських селах; узагальнення, який був використаний для формування висновків, проведеного дослідження.

У статті обґрунтовано важливість впровадження додаткової діяльності фермерами у вигляді агротуризму та відображено основні переваги такої діяльності. Досліджено стримуючі чинники, які мають місце в розвитку агротуристичної діяльності в Україні. Здійснено аналіз розвитку сільського зеленого туризму в іноземних країнах. Виокремлено напрямки розвитку агротуризму в ОТГ. Описано вплив кластерної системи на економічне становище сільських місцевостей та причини повільного розвитку.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у формуванні авторами структурованої послідовності дій при впровадженні додаткової діяльності у вигляді агротуризму; формуванні визначення поняття «агрокластер».

Результати, які отримані в процесі дослідження, можуть бути використані фермерськими господарствами, сільськогосподарськими підприємствами, особистими селянськими господарствами для реалізації агротуристичної діяльності в своєму регіоні.

Ключові слова: агротуризм, фермерські господарства, ресурсний потенціал, агрокластери.

Ivaniv S. I., Drabchuk N. Yu.

INTRODUCTION OF AGRICULTURAL GREEN TOURISM IN FARMS AS ONE OF THE DIRECTIONS OF EFFECTIVE USE THEIR RESOURCE POTENTIAL

State higher educational institution
"Precarpathian National University
named after Vasyl Stefanyk»,
Department of Accounting and Auditing,
street Shevchenko, 57, Ivano-Frankivsk,
76000, Ukraine,
¹tel. + (380) 999178583,
e-mail: feya8246@ukr.net,
² тел. +(380)957624145,
e-mail: Natalya_mazuryk@ukr.net,

Abstract. The article is devoted to the possibility of obtaining additional income by farms through the introduction of rural green tourism.

The aim of the study is to study the features of the introduction of rural green tourism in farms in Ukraine, in particular the features, benefits and constraints of development.

The following methods were used in the study: graphic to reflect the development of agritourism in OTG; abstract-logical to define the essence of the concept of "rural green tourism" and "agrocluster"; analysis - for the formation of the peculiarities of the development of rural green tourism in Ukraine; grouping to identify the main factors that slow down the development of agritourism in Ukrainian villages; generalization, which was used to draw conclusions from the study.

The article substantiates the importance of additional activities by farmers in the form of agritourism and reflects the main advantages of such activities. The restraining factors that take place in the development of agritourism activities in Ukraine are studied. An analysis of the development of rural green tourism in foreign countries. The directions of agrotourism development in OTG are singled out. The influence of the cluster system on the economic situation of rural areas and the reasons for slow development are described.

The scientific novelty of the study is the formation of the authors of a structured sequence of actions in the implementation of additional activities in the form of agritourism; formation of the definition of "agrocluster".

The results obtained in the research process can be used by farms, agricultural enterprises, personal farms to implement agritourism activities in their region.

Key words: agritourism, farms, resource potential, agroclusters.

Вступ. Розвиток аграрної сфери має велике значення для економіки України. Сучасний стан економічного розвитку країни потребує пошуку нових форм господарювання в сільській місцевості. Сільський зелений туризм виступає основною стратегією сталого розвитку сільської місцевості, який уже не перший рік ефективно існує в Європі. Фермерські господарства на сьогодні мають великі шанси зайняти цю нішу, особливо у 2020 році, адже враховуючи ситуацію з Covid-19, у туристів обмежився доступ до іноземних місць відпочинку.

В Україні вже не перший рік відбуваються аграрні перетворення, які створюють об'єкт зацікавленості серед вчених. Розвиток та впровадження сільського земельного туризму є об'єктом праць таких вітчизняних та іноземних вчених-аграріїв та практиків: Ю. М. Носенко, О. М. Нечипоренко [1], В. І. Биркович [2], В. Г. Грановська, Л. О. Алещенко [3], Carlos E. Carpio [4], Brian J. Schilling [5].

Однак огляд даних праць свідчить проте, що проблематика не повним чином розкрита та потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення особливостей впровадження сільського зеленого туризму в фермерських господарствах на території України, зокрема особливості, переваги та стримуючі фактори розвитку.

Результати. Фермерські господарства займають значну частку серед діяльності сільськогосподарських підприємств. Однак, враховуючи постійну недофінансованість зі сторони держави, перед фермерськими господарствами постає питання щодо збільшення доходів від їхньої діяльності, враховуючи ефективне використання наявного ресурсного потенціалу, оскільки дана проблема відноситься до компетенції управлінського апарату.

Як свідчить практика зарубіжних країн, одним із способів отримання додаткового доходу для фермерських господарств є провадження сільського зеленого туризму. Відпочинок в автентичних сільських хатах, на фермах чи просто на дачах подалі від великих міст. Такі відпустки є надзвичайно популярними серед жителів Європи. В Україні вони лише набирають популярності та останнім часом дана тенденція захоплює й вітчизняні сільськогосподарські підприємства в тому числі фермерські господарства (2020 рік оголошено роком сільського туризму), що викликає велику зацікавленість серед науковців-аграріїв.

В питанні впровадження сільського зеленого туризму у фермерських господарствах найбільшу роль відіграє забезпеченість земельним ресурсом, адже даний вид туризму потребує, окрім ділянок для вирощування фруктів, овочів, розведення молодняка та риби, додаткової території для розташування садиб або ж невеликих будиночків, в яких будуть мати можливість проживати туристи. Проте не менш вагоме місце посідають також і трудові, матеріальні ресурси, які доповнюються підприємницькими здібностями. Зазначені ресурси в сукупності утворюють ресурсний потенціал фермерських господарств, використання якого, при правильному управлінні, принесе додатковий дохід.

Впровадження додаткової діяльності фермерів у вигляді агротуризму потребує високоякісного управління. Оскільки слід спланувати, перш за все, чи територія сприяє розвитку сільськогосподарського зеленого туризму (чи вона є економічно вигідною), як проводити маркетингову діяльність та яким чином розподілити землю між потребами, що стосуються основної та додаткової діяльності. Вирішення цих першочергових завдань дає керівникам фермерських господарств побачити реальні можливості та ризики від впровадження такого типу діяльності.

На сьогодні в Україні до правової бази, яка регулює відносини з питань сільського зеленого туризму відносять: Закон України «Про туризм» (із змінами); Закон України «Про особисте селянське господарство» (із змінами); постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 № 297 «Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» (із змінами); постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 803 «Про встановлення категорій готелям та іншим об'єктами, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)». Проте конкретного трактування поняття «сільський зелений туризм» у законодавчій базі немає. Ідентифікація цього поняття та визначення його на рівні законодавства є питанням, яке має велику значення для розвитку цього роду діяльності в Україні.

Під «сільським зеленим туризмом» у контексті статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» (Закон № 742-IV, від 15.05.2003) слід розуміти специфічний різновид господарської діяльності у формі сільської гостинності, що являє собою надання послуг із забезпечення відпочинку міських жителів в приватних

господарствах в сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [6].

В. Васильєв, П. Горішевський, Ю. Зінько вважають, що сільський туризм – це відпочинок з будь-якою метою, видом та формою організації туристської подорожі у сільській місцевості з розміщенням на відпочинок у будинку сільського господаря [7,с.12].

На думку Биркович В. І., сільський зелений туризм слід розглядати як специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [2, с.138]

Б. Прончук, зазначає, що сільський зелений туризм відрізняється тим, що люди, коли приїжджають в село відпочити, вони спілкуються безпосередньо із власниками садиб. Особливість зеленого садибного, сільського, туризму полягає у тому, що відпочивальники там можуть показати своїм діткам звідки береться молоко, де росте картопля і так далі. Тобто, це здоровий спосіб відпочинку [8].

Зазвичай виділяють два види сільського зеленого туризму: чистий та змішаний. Перший вид включає в себе фермерські господарства, які окрім того, що займаються вирощуванням рослинної і тваринної продукції додатково приймають і розміщують на своїй території туристів. Представники чистого виду – це господарства, що безпосередньо приймають та обслуговують людей, які приїхали відпочивати у сільську місцевість (для цього потрібно, щоб будинок був розташований неподалік від «живих шляхів» і в свою чергу виконував функцію мініготелю).

Досліджуваний вид туризму включає в себе агротуризм – відвідування садиб фермерів та безпосереднє ознайомлення з їх діяльністю (власноручне збирання ягід, доїння корів, сироваріння, допомога в консервуванні, догляд за кущами рослин та квітів, годування або догляд за тваринами); екотуризм полягає у відвідуванні заповідних територій, іпотуризм – знайомство з кінним господарством, а також поїздки до бджолярів – апітуризм [7, с.21].

В процесі розвитку такого виду діяльності в сільській місцевості історично виділилися наступні міжнародні моделі аграрного туризму: британська, французька, італійська, німецька, австрійська, кіпрська. Кожна з яких має притаманні їй особливості, враховуючи географічне розташування, менталітет та зацікавленість самих туристів.

В Україні сільський зелений туризм, включаючи агротуризм, тільки набуває популярності та знаходиться на етапі розвитку. Однак, навіть за такий, порівняно, короткий проміжок часу український фермерський туризм набув своїх особливостей: агротуризм в Україні є сімейним бізнесом; оформлення відпочинкових садиб в національному стилі, поділ праці в агрооселі (одна частина сім'ї відповідає за розташування та комфорт туристів, інша – за основний вид діяльності: ведення господарства); в Україні на відміну від європейських країн переважає відпочинок «вихідного дня» (агротури на садові органічні ферми для збору врожаю за системою «Збери сам» [9, с.167]) організація екскурсій, проведення лекцій та безпосередня дегустація продукції.

Для фермерських господарств агротуризм відіграє у сучасних умовах господарювання велике значення. Основними його перевагами є:

- використання вільних засобів господарства;
- ефективно використання ресурсного потенціалу;
- залучення нових інвестицій;

- диверсифікація діяльності;
- можливість залучення іноземних туристів;
- збільшення доходів;
- сприяє збуту надлишків сільськогосподарської продукції, збільшуючи додаткові прибутки фермерів;
- підвищення стабільності господарства;
- впізнаваність та переваги над конкурентами;
- особистий розвиток членів родини;
- пізнання інших культур, звичаїв, традицій;
- збільшення можливості буту виробленої продукції фермера;
- поширення культури і традицій регіону

Агротуризм дозволяє фермерам, використовуючи свої наявні ресурси, отримати значний дохід. Припускають, що маючи «зелені садиби» фермер може отримати від 7000 гривень до 9000 гривень на місяць. Якщо, крім цього, забезпечити й супутні послуги, то прибуток може сягнути 20000 гривень. Звісно, прибутки залежать від якості надання послуг, розміщення, наявності інфраструктури, а також від кількості ліжкомісць. Практика показує, що садиба, де кількість ліжкомісць мінімум вісім, за умови повного завантаження може принести до 30000 гривень, без урахування додаткових послуг (харчування або туристичний супровід) та продажу продуктів від фермерів [10].

Про позитивний вплив сільського зеленого туризму на діяльність фермерських господарств свідчить зростання його розвитку в зарубіжних країнах. Відома як агротуризм, така діяльність стає важливим економічним стимулом для багатьох фермерів іноземних держав. Агротуризм приваблює, оскільки збільшує доходи сім'ї від фермерського господарства, потенційно зменшуючи потребу у роботі поза фермою.

До прикладу в США штат Каліфорнія 23 000 фермерських господарств, які пропонували агротуризм, отримали по 24 300 доларів США додаткового доходу. Дослідження показують, що розвиток фермерського туризму у США підтримується за допомогою самих жителів, адже їм цікаво звідки береться продукція, яку вони споживають. Зацікавленість зросла до такого рівня, що було створено World Wide Opportunities on Organic Farms – це інтернет-кліринговий дім для людей, які хочуть обмінюватись робочою силою для проживання на фермі, а тривалість перебування становить від днів до місяців. Райан Голдсміт, який керує філією групи в США, заявив, що інтерес сильно зріс. В даний час понад 11600 людей зареєстровано як члени американського відділення, і вони мають доступ до бази даних близько 1300 ферм у всіх 50 штатах [11].

Найбільшої популярності в США серед агротуризму посідають кукурудзяні лабіринти і з кожним роком їх кількість зростає, починаючи від простих версій і закінчуючи складними, що включають ігри для відвідувачів, із підказками, що надходять у текстовому повідомленні.

В Україні також є уже такого типу два лабіринти, один розташований у кукурудзяному полі «Labirudza» у Пирогові, відкритий у серпні 2015 р., а ще один знаходиться у с. Піщане, Черкаської області, який відкритий агрофірмою «Маяк» у вересні 2015 р. і з кожним роком їхні маршрути набувають нових форм та ускладнюються.

Агротуризм у Європі приносить фермерам до 70 % доходу, тому чимало бізнесменів виділили його в окремий напрямок діяльності і активно розкручують. У ЄС підраховали, що на одному ліжкомісцю фермери заробляють стільки ж, як на одній корові. Тому не дивно, що лише в Італії за 10 років кількість ферм, що регулярно приймають туристів, збільшилася всемеро. Зараз цей напрямок туризму в ЄС

приносить туристичній індустрії до 20 % доходів, тому до нього ставляться помірковано з точки зору фіскальних служб. Зокрема, у Польщі у власному господарстві можна без оподаткування здавати в оренду туристам до п'яти кімнат [12].

Проте, незважаючи на те, що за умови провадження такої діяльності передбачається отримання значного доходу, агротуризм в Україні поки що розвивається повільними темпами, тому що існує ряд стримуючих факторів.

Основні причини які зупиняють розвиток агротуризму в українських селах:

- брак досвіду;
- відсутність інфраструктури;
- невизначеність на законодавчому рівні;
- віддаленість осередків відпочинку (погане транспортне сполучення);
- недостатня кількість реклами;
- відсутність підтримки на державному рівні.
- неузгодженість дій громади та уряду.

Враховуючи вище перелічені стримуючі фактори, перед фермерами постає питання як правильно і чи доцільно займатися агротуризмом. Відкриваючи такий вид діяльності, слід розглянути ряд питань та вивчити його особливості.

Ми пропонуємо діяти за наступною послідовністю на етапі планування впровадження агротуризму фермерськими господарствами:

- по-перше варто визначити «привабливість», яка залучить початкових, а потім повторних, клієнтів;
- дослідити своїх конкурентів;
- визначити команду підтримки та консультації серед державних та галузевих фахівців;
- розробити просте техніко-економічне обґрунтування, потім бізнес-і маркетинговий план;
- переглянути отримані дослідження техніко-економічного обґрунтування, бізнес-плани та маркетингові плани, з обізнаною третьою стороною (галузевою, торговельною організацією чи спеціалістом із розширення);
- переглянути інші питання, такі як страхування, працю та біозахист;
- розробити план управління ризиками (наявність першої медичної допомоги, екстрені контакти та процедури);
- визначити чи додаткові можливості для агротуризму не будуть заважати нормальній фермерській діяльності.

Для того, щоб отримати бажаний результат у вигляді прибутку варто правильно організувати роботу, використовуючи наявні ресурси. Без створення системи логістики, що є важливим для дрібного приватного сектору, не буде очікуваного результату. Беручи до уваги, що сфера сільського зеленого туризму для фермерів України залишається новою та достеменно не вивченою, то слід використовувати іноземний або ж вітчизняний досвід впровадження.

В Україні проводяться профільні семінари, які дозволяють використовувати уже наявний інструментарій, а також виділити для себе нові можливості ведення такого типу бізнесу. Проведення такого типу процедур має позитивний вплив в плані використання ресурсного потенціалу для двох сторін (організаторів і учасників), адже спікери мають можливість отримати додаткові кошти, розповідаючи як заробити на агротуризмі, а у часники – отримати необхідні знання, які у майбутньому використають у своїй роботі. За 2019-2020 рр. було організовано низку таких заходів: тренінг «Маркетинг території через регіональні продукти», тренінг «Майбутнє кластерного

розвитку та побудова сталих екосистем в українському АПК», семінар «Створюємо успішну агросадибу: зелений агротуризм», вебінар «Квести як альтернатива традиційним екскурсіям».

Впровадження сільського зеленого туризму має позитивний вплив не тільки на окремі фермерські господарства, але і на розвиток сільської місцевості загалом («відродження села»), а також ОТГ (Об'єднаних територіальних громад). Адже такого роду туристичне спрямування сприяє збільшенню надходжень до бюджету ОТГ, збільшує ймовірність появи нових робочих місць, зменшує кількість людей, які хочуть покинути сільську місцевість у пошуках роботи, стимулює розвиток фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств та покращує рівень життя сільського населення.

Зокрема, Володимир Васильєв, зазначає, що сільський зелений туризм здатен, якщо не повністю, то хоча б частково зайняти сільське населення та дати змогу жителям села збільшувати свої доходи, створювати економічні передумови для розвитку територіальних громад.[13]

Одним із прикладів впровадження сільського зеленого туризму на основі фермерської діяльності є об'єднання Семенівської сільської ради та Солонківської ОТГ у Львівській області. Разом ці дві громади утворили агротуристичний кластер «Горбогори», який був створений в 2017 р. з ініціативи місцевих фермерів [8]. Сфера сільського туризму в цьому агрокластері розвивається у багатьох напрямках, основними з яких є переробка із сироваріння, равлики, риба і вівчарство. Окрім цього, організований ними фестиваль «Горбогори», де місцеві фермери пропонували свою продукцію, а відвідувачі могли її продегустувати і придбати, допоміг перемогти в конкурсі секторальної підтримки на 27 мільйонів гривень для розвитку території Європейського Союзу через бюджет участі. Не упускають можливості розвинути сільський зелений туризм і наступні ОТГ: Глибоцька ОТГ Чернівецької області, Барська, Северинівська ОТГ Вінницької області, Опішнянська ОТГ Полтавської області, Лиманська ОТГ (рис. 1).

Засновник Агротуристичного кластеру «Горбогори», вказує, що їх об'єднання не тільки є перспективним, привабливим, а також надзвичайно потрібним сегментом, тому що це дозволяє організовувати агротуризм (гастротури, дають змогу фермерам отримувати додану вартість). Також на думку А. Мількевича, агрокластер – це вже своєрідний майданчик, який дає змогу навчати людей з інших регіонів як само організовуватися, починаючи практично з одної ідеї, приймати туристів різних напрямків [8].

На нашу думку, агрокластер - це об'єднання близьких за географічним розташуванням фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств та особистих селянських господарств, які сприяють їхньому спільному розвитку та росту рівня конкуренції кожного з них, головною метою такого групування є ефективне просування продукції та отримання від держави фінансової підтримки (гранти, субсидювання, дотації). Такі умови дозволяють отримати додатковий дохід, а туристи будуть мати можливість насолоджуватися цілим спектром послуг, що в майбутньому посилить бажання відвідувати осередки агротуризму в Україні.

Створення кластерних угруповань відбувалося ще у 80-х роках минулого століття, як науково-виробничі об'єднання і з того часу розвивається швидкими темпами у країнах Європи. На даний момент він вважається найефективнішим механізмом у розвитку сільських місцевостей та сприяє підвищенню рівня внутрішнього туризму. Об'єднання аграріїв у кластери дозволить кожному учасникові одержувати переваги від ефекту синергії, тобто від ефекту, що виникає в процесі об'єднання зусиль заради масштабності виробництва, це характерно і для формальних об'єднань. Виділяють такі

три історичні типи кластеризації: створення галузевих кластерів, створення технологічних кластерів, поява інноваційних кластерів [1, с.2].

Рис. 1. Відображення ОТГ, де відбувається розвиток агротуризму в Україні
 Fig. 1. Display of OTG, where the development of agritourism in Ukraine
 Джерело: сформовано на основі джерела [14].

Основними із проблемами для малих фермерських господарств на ринку є збут продукції, неможливість протистояти великим агрохолдингам та відсутність новітньої техніки, яку використовують в іноземних країнах. Входження до кластеру допомагає вирішити ці проблеми, адже завдяки цьому, аграрії зможуть потіснити великі агрохолдинги, освоїти нові ринки і види продукції, знизити витрати на логістику, рекламу і виробництво, спільно відстоювати свої інтереси перед державою. Враховуючи те, що якщо великий холдинг довго приймає рішення щодо переходу на нове виробництво, то фермер завдяки кластеру зможе освоїти випуск нової продукції в лічені місяці або навіть тижні. Саме європейські малі фермерські господарства, які входять в такі об'єднання займаються як вирощуванням широкого спектру культур, так і їх переробкою в готову продукцію.

Створення агрокластерів дозволить співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями (МФО), а також полегшить роботу з органами самоврядування.

Державним структурам і МФО зручніше працювати з представниками агрокластерів, ніж з окремими фермерськими господарствами, адже там чином вони ведуть переговори з одною представницькою структурою, а не з різною кількістю сільськогосподарських підприємств, кожне з яких намагається знайти вигоду для себе.

В Україні вже існує ряд успішних агрокластерів серед яких: «Медвін» в Іванківському районі Київської області, «Диканька» в Диканському районі Полтавської області, «Фрумушика-Нова» в Тарутинському районі Одеської області, «Коблево» в Березанському районі Миколаївської області, «Горбогори» в Пустомитівському районі Львівської області, «Натуральне молоко» на Рівненщині та «Агротехніка» на Харківщині [15] Проте і вони потребують більше інноваційних впроваджень. Оскільки, кластерна система сприймається аграріями як щось нове, то і широкого застосування вона ще не набула в Україні.

Керівник Ukrainian Organic Cluster, виділяє такі перешкоди до просування кластеризації в Україні:

- відсутність нормативно-правового регулювання створення кластерних організацій в Україні;
- відсутність спеціальності або курсу кластерного менеджера у ВНЗ та наукових установах;
- «Смарт-спеціалізація» або сильні сторони конкретних територій в регіонах досі не є ідентифікованими та офіційно затвердженими;
- недостатньо досвіду роботи з грантами ЄС та необізнаність про можливості дофінансування з боку міжнародних проектів розвитку;
- небажання фермерів та гравців в агроіндустрії об'єднуватися;
- відокремленість науки від бізнесу;
- немає орієнтації на результат у довгостроковій перспективі на рівні компаній та організацій;
- ідея «конкурувати взаємодіючи» досі не сприймається агробізнесом [16] .

Для того, щоб усунути дані перешкоди, на нашу думку, варто насамперед узаконити чітке регулювання щодо ведення, організації сільського зеленого туризму, а також проводити роз'яснювальні зустрічі з представниками сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств.

Висновки. Сільський зелений туризм, зокрема агротуризм, в сучасних умовах господарювання, відіграє важливе значення для фермерських господарств. Він виступає як джерело додаткового доходу та сфера ефективного використання ресурсного потенціалу. Агротуризм дає можливість в повній мірі розкрити підприємницькі здібності фермерів шляхом відкриття нових місць для відпочинку у сільській місцевості.

Впровадження сільського зеленого туризму, як додаткової діяльності фермера потребує узгоджених поступових дій, які вирішуються на управлінському рівні за допомогою відповідей на основні питання, які закладені на етапі планування.

На даному етапі в Україні спостерігається недосконалість в регулюванні агротуристичної діяльності на законодавчому рівні, що виступає стримуючим фактором та однією з головних проблем у її розвитку.

Удосконалити і пришвидшити розвиток агротуризму в Україні можливо за допомогою використання іноземного досвіду – засновувати агрокластери, які дозволять опанувати нові знання, ефективно використовувати ресурсну базу, втілити в практику поставлені завдання та отримати запланований дохід.

1. Носенко Ю. М., Нечипоренко О. М., Сінельник Л. М. Інноваційні агрокластери як форма інтеграції науково-освітньої діяльності та бізнесу. *Економіка АПК*. 2020. №5. С.77-86.
2. Биркович В. І. Стратегічні пріоритети. *Наук.-аналіт. щокварт. зб.* 2008. №1 (6). С. 137-143.
3. Грановська В. Г., Алещенко Л. О. Агротуризм як інструмент диверсифікації діяльності агроформувань. *Економіка АПК*. 2019. № 12. С. 28-36.
4. Carlos E. Carpio, Michael K. Wohlgenant, Tullaya Boonsaeng. The demand for agritourism in the United States. *Journal of Agricultural and Resource Economics* 2008. №33(2) P.254-269.
5. Brian J. Schilling. Examining the economic benefits of agritourism: The case of New Jersey. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. 2012. №3(1). P.199-214.
6. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/ogi-bin/laws/main.ogi?nreg=742-15>. (дата звернення 05.11.2020)
7. Горішевський П., Васильєв В., Зінко Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності: навч. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. 148 с.
8. Туризм в ОТГ: як розвивається і чи приносить прибутки? URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=92139> (дата звернення 05.11.2020).
9. Якимчук Т. В., Вольвач І. Ю. Перспективи застосування міжнародного досвіду зеленого туризму на Херсонщині. *Економічні інновації*. 2019. Вип.2 (71). С.162-173.
10. Бізнес на селі. Як громада може заробляти на туризмі. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/biznes-na-seli> (дата звернення 05.11.2020).
11. W. Neuman Small U.S. farms find profit in tourism. *The New York Times*. 2011/ URL:<https://www.nytimes.com/2011/06/10/business/10tourism.html> (дата звернення 05.11.2020).
12. Аграрний туризм може дати фермеру до 70% додаткового доходу. URL: <http://sg.vn.ua/news/agrarnyj-turyzm-mozhe-daty-fermeru-do-70-dodatkovogo-dohodu/> (дата звернення 05.11.2020).
13. Собуцький С. Сільський зелений туризм: перспективи розвитку. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010301> (дата звернення 05.11.2020).
14. Лайфак зеленого туризму: як перетворити село на туристичні локації. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/rs/2019/september/issue-3/article-70474.html> (дата звернення 05.11.2020).
15. Агротуристичні кластери – ефективний механізм розвитку села в Україні. URL: <http://vassr.org/node/3586> (дата звернення 05.11.2020).
16. Зростали б разом або, що заважає розвитку агрокластерів в Україні. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/zrostali-b-razom-abo-so-zavazae-rozvitku-agroklasteriv-v-ukraini> (дата звернення 05.11.2020).

References

1. Nosenko, Yu. M., Nechyporenko, O. M. & L. M. Sinelnik. "Innovative agroclusters as a form of integration scientific and educational activities and business." *Ekonomika APK*, no. 5, 2020, pp. 77 — 86.
2. Birkovich, V. I. "Strategic priorities." *Naук.-analit. shchokvart. zb.* no 1 (6), 2008, pp. 137-143.
3. Granovska, V. G., and L. O. Aleshchenko. "Agrotourism as a tool for diversification of agricultural formations." *Ekonomika APK*. no. 12, 2019, pp. 28 - 36.
4. Carpio, Carlos E., Wohlgenant, Michael K., and Tullaya Boonsaeng. "The demand for agritourism in the United States." *Journal of Agricultural and Resource Economics* no.33(2), 2008, pp.254-269.
5. Schilling, Brian J. "Examining the economic benefits of agritourism: The case of New Jersey." *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. no. 3(1), 2012, pp.199-214.
6. "On personal farming. the Law of Ukraine" Verkhovna Rada of Ukraine, www.zakon.rada.gov.ua/ogi-bin/laws/main.ogi?nreg=742-15 Accessed 05 Nov.2020.
7. Gorishevsky, P., Vasiliev, V., and Y.Zinko. *Rural green tourism: organization of hospitality services: textbook*. Ivano-Frankivsk: City of NV, 2003.
8. "Tourism in OTG: how is it developing and is it profitable?" Nrcu, www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=92139 Accessed date 05. Nov.2020.
9. Yakymchuk, T. V., and I. Yu. Volvach. "Prospects for the application of the international experience of green tourism in the Kherson region." *Ekonomichni innovatsii*, issue 2 (71), 2019, pp.162-173.
10. "Business in the countryside. How a community can make money on tourism." [m.day.kyiv, m.day.kyiv.ua/en/article/cuspilstvo/biznes-na-seli](https://m.day.kyiv.ua/en/article/cuspilstvo/biznes-na-seli) Accessed 05 Nov.2020.
11. Neuman, W. "Small U.S. farms find profit in tourism." *The New York Times*. 2011, www.nytimes.com/2011/06/10/business/10tourism.html Accessed 05 Nov.2020.
12. "Agricultural tourism can give a farmer up to 70% of additional income." [sg.vn, sg.vn.ua/news/agrarnyj-turyzm-mozhe-daty-fermeru-do-70-dodatkovogo-dohodu/](http://sg.vn.ua/news/agrarnyj-turyzm-mozhe-daty-fermeru-do-70-dodatkovogo-dohodu/) Accessed 05 Nov.2020.

13. Sobutsky, S. "Rural green tourism: prospects for development." Visnuk, www.visnuk.com.ua/en/pubs/id/90010301 Accessed 05 Nov.2020.
14. "Life tourism of green tourism: how to turn the village into tourist locations." i.factor, i.factor.ua/ukr/journals/rs/2019/september/issue-3/article-70474.html Accessed 05 Nov.2020.
15. "Agrotourism clusters - an effective mechanism for rural development in Ukraine." vassr, vassr.org/node/3586 Accessed 05 Nov. 2020.
16. "Would grow together or, which hinders the development of agricultural clusters in Ukraine." agravery, agravery.com/uk/posts/show/zrostali-b-razom-abo-so-zavazae-rozvitku-agroklasteriv-v-ukraini Accessed 05 Nov.2020.

УДК 338.242.2

doi: 10.15330/apred.2.16.220-229

Бойдуник В.Р.¹, Бойдуник Н.М.²

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ДЕФІНІЦІЇ

¹ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра обліку і аудиту,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76010, Україна,
тел.: +380507120094,
e-mail: bvr9559@gmail.com

² Тлумачький коледж Львівського національного аграрного університету
Міністерство освіти і науки України,
вул. Винниченка, 8, м. Тлумач,
78000, Україна,
тел.: +380505031930,
e-mail: boidunykina@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто наукові підходи сутності та трактування понять "конкурентоспроможність", "конкурентоспроможність галузі", "конкурентоспроможність товару", та "конкурентоспроможність підприємств". Аналіз теоретичних визначень "конкурентоспроможності підприємства" дозволив виділити декілька підходів до її розуміння. Визначено, що на сьогодні існує немала кількість тлумачень поняття «конкурентоспроможність підприємства», однак не існує єдиного трактування. Зроблено висновок, що ця категорія характеризується переліком властивостей, які є достатніми для розкриття її теоретичних основ.

Досліджено, що поняття конкурентоспроможність є однією з основних категорій і широко використовується в теорії та практиці економічних наук.

Визначено, що суттєвими елементами у конкурентній боротьбі є конкурентні переваги, які можуть створюватися різними шляхами, тому з метою швидкого їх набуття необхідно їх класифікувати. Охарактеризовано групи конкурентних переваг діяльності підприємства та здійснено їх поділ за джерелами виникнення на зовнішні і внутрішні. Досліджено, що конкурентна перевага – наявність у сільськогосподарського підприємства або іншого суб'єкта господарювання будь-якої значущості, що дає їй перевагу над конкурентами.

Проаналізовано основні фактори, що забезпечують формування ефективної конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в ринкових умовах. Виокремлено основні конкурентні переваги, які мають відповідати таким вимогам: бути унікальними;